

issues of biopolitics is understanding the evolutionary origins of human behaviour; particular tendency that homo sapiens passed to their descendants and its influence on the political life. In the context of modern political science biopolitics can be defined as an interdisciplinary branch of scientific knowledge that explores the political person as a species with a focus on physiological mechanisms of political behaviour and its influence on the political process.

Key words: *biopolitics, homo political, political behaviour, political process.*

УДК 32.019.51 + 304.444

Славіна О. В.

аспірант кафедри політології ДНУ імені Олеся Гончара
(Дніпропетровськ, Україна), E-mail: visnukDNU@i.ua

ТЕХНОЛОГІЧНІ ОБМЕЖЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПРОЦЕСАМИ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: СИМВОЛІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. В статті розглядається питання факторів та умов соціально-культурного середовища, які виступають свого роду лімітами символічного втручання у керування процесами політичних змін за допомогою міфологічних матриць й символічних конструктів. Автор визначає існування таких обмежень на всіх етапах символотворення: на стадії імплантації символічної новобудови, в фазі оперування та використання нового символу й на етапі закріплення символічного коду у масовій свідомості. Поряд із зазначенням кожного обмеження надається перелік заходів для його подолання.

Ключові слова: архетип, маніпулювання, політичні трансформації, символ, символічне управління, соціальні технології, традиція

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кожен елемент політичної реальності (будь то подія, інститут, процес) має своє символічне відображення в просторі колективної свідомості. Будь-яка зміна соціально-політичного середовища супроводжується трансформацією символічного тла: але цей процес може відбуватись у двох варіантах. Перший має місце при стихійних соціальних змінах, коли символічний відбиток реальності само-твориться «знизу» як відповідь на дійсні перетворення. В другому ж випадку маємо справу з управлінням трансформаціями «зверху», коли символічний код (прототип, матриця) передуює змінам і є їх органічним збудником. І саме тут постає важливе методологічне питання, яке дуже точно свого часу висловив Г. Лассуелл: «Одна з головних проблем політичної науки – це вивчення факторів, що сприяють скороченню або розгорненню політичних доктрин й формул. Безумовно, мова йде про дослідження історичних та сучасних тенденцій в пропаганді політичних міфів й аналізу супутніх та перешкоджаючих факторів» [3, с. 264 - 279].

З даного твердження випливає, що символічна інженерія також не є невразливою технологією та має долати певні перешкоди на шляху до досягнення важливої політичної цілі. В першу чергу, це обумовлюється пластичністю масової свідомості. За думкою Г. Лебона: «Ніщо не може бути більш мінливим за думки натовпу, й нерідко можна спостерігати, як натовп піддає прокляттям те, що він звеличував напередодні» [4]. Тому якщо ми бажаємо ввести символічну новобудову в простір поточного політичного процесу, треба визначити, яким чином вона може відповідати інтересам цього конкретного суспільства, тобто треба взяти критичну зорієнтованість на потреби «споживача» символічного продукту.

По-друге, символічне управління оперує сугестивним матеріалом символів, які покликані зміцнити віру та почуття лояльності індивідів до влади (або її контр-агентів), – тобто «мірандою» (у розумінні цього поняття за Ч. Меріамом [20]). Ці символи не тільки викликають необхідні емоції, але й сприяють усвідомленню можливості розділити ці емоції з іншими людьми, тим самим створюючи всезагальну основу для солідарності. Як зазначає Ф. Гіддінгс, «знак соціальної приналежності не тільки звертає увагу людини, яка бачить його та сприймає, на предмет чи факт,

які він символізує; він також змушує її прислуховуватися до цих почуттів й звертати увагу на поведінку оточуючих, викликану даним символом. Завдяки такому усвідомленню поведінки та емоцій інших людей, вона той же час підпадає під його вплив» [18, с. 138]. З цього виходить, що оперування символами з метою провокування змін або їх впорядкування потребує глибокого розуміння емоційної налаштованості мас та прогнозування їх можливої поведінки.

Поєднуючи ці дві причини, ми зіштовхуємось із необхідністю дослідити межі символічного втручання у процес політичних трансформацій з боку соціальних інженерів та винайти дієві прийоми, що дозволять результативно здійснювати вплив у даній системі координат із її обмеженнями та можливостями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В ракурсі окресленої проблеми нас цікавлять, в першу чергу, теоретико-методологічні напрацювання, здійснені в рамках феноменологічної теорії, теорії конструювання соціальної реальності, філософії символічних форм, семіотичної концепції, теорії конституювання множинних реальностей. Найбільш, на нашу думку, глибокий аналіз змін символічних систем надав А. Шютц, який розглядав принципи, що визначають зміни аппрезентаційних відношень. Відповідно до А. Шютца, «вищі форми аппрезентаційних зв'язків завжди є суб'єктом внутрішньої структурної зміни» [24, с. 303]. Однак він не ставив питання про мотивації, причини й механізми символічних трансформацій, оскільки розглядав ці процеси як вторинні. Достатньо пильну увагу проблемі трансформації символічних систем приділив Г. Блумер. За його думкою, знакова трансформація є невід'ємною частиною процесу спільної дії [14, с. 69]. В свою чергу Т. Парсонс при розгляді експресивного символізму підкреслював, що він є феномен, який підлягає трансформації та корекції. В цьому процесі, згідно з позицією вченого, нові символи створюються свідомо для того, «щоб маніпулювати суспільними уявленнями» [22, с. 412]. Поряд з цим Н. Еліас вважає, що здатність людей змінювати свій спосіб життя є біологічною властивістю людського виду; при чому найбільш базовим аспектом цієї властивості виступає здатність людських груп до абсорбції, зберігання й переробки інноваційного досвіду у форму символів [17, с. 36].

За словами З. Маха, група, зацікавлена в зміні символічної моделі світу, що наразі підтримується іншими учасниками соціальної системи, використовує саме символічні форми для формування реальності, яка відповідає бажаному стану речей. «Символи являють нові ідеї та цінності та комбінують їх всередині нових контекстів, наповнюючи емоціями й створюючи символічну реальність – їх інтерпретацію світу, яка, будучи прийнятою, стає частиною цього світу і, тим самим, основою сприйняття та дії. Саме таким чином символи стають активними факторами в соціальній зміні» [19, с. 51]. Подібним чином дана проблема ставилась і Д. Расмуссеном, який розглядав символ в якості «лінгвістичного агента для соціально-політичної трансформації» [23, с. 80]. Значну увагу символічному компоненту соціальних змін приділяє і Ш. Айзенштадт, згідно з яким символи колективної й індивідуальної ідентичності, що конструюються в процесі інституціоналізації, постійно перевстановлюються та перекоструйовуються, що проявляється особливо наявно в ситуаціях глибоких соціальних та культурних змін, коли культурні традиції, організації й артефакти «ускладнюються та артикулюються, як в своєму змісті, так і в використанні» [15, с. 165-166]. Розглядаючи безпосередньо імперативи трансформацій, вчений говорить про виникнення альтернативних символічних зведень, носіями яких є зацікавлена в перерозподілі влади група, й підкреслює, що саме символічна складова виступає головним стимулом та умовою соціально-політичних трансформацій.

Таким чином, можна констатувати, що вивчення можливостей символічного управління в умовах політичних трансформацій спирається на відносно сформований загальнонауковий фундамент. При цьому дослідження цього питання та дотичних здійснюється як проблемно-орієнтоване, а тому відбувається з позицій

інтегрованої методології.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим при дослідженні транзитивних, перехідних й нелінійних соціальних станів, характерних, зокрема, для сучасного українського соціуму, можна споглядати деяке тяжіння до абсолютизації стабілізаційної функції форм політичної символізації: коли втрачається бачення історичної специфіки їхнього впливу на інституційну реальність. В той же час, ми схилиємось до думки, що подальші методологічні розмірковування повинні здійснюватись в ракурсі розгляду питання «яким чином задається час» при символічному конструюванні політичної реальності та вивченні специфіки символічних структур комунікативних практик тих, хто «здійснює запуск дії, робить пропозицію або само-презентацію й тим самим ставить інших перед необхідністю реагувати» [14, с. 332]. Тобто завдання полягає у виявленні правил символічного дизайну просторово-часового континууму подій політичної реальності, що спрямовують суспільство на шлях згоди або конфлікту. Ми постулюємо, що дана технологія повинна супроводжуватись процедурою семантичного обґрунтування, а це означає роботу в просторі певних обмежень.

Формулювання цілей статті. Таким чином, мета даних розмірковувань полягає у визначенні меж символічного конструювання: але не в аспекті його впливу, а у ракурсі технологічної розробки. Нас цікавить питання факторів соціально-культурного середовища, на які треба зважати при виробленні нового символу, введенні його у використання суспільством у якості значимого, фіксації в масових практиках, лінгво-культурному коді, політичних ритуалах тощо. Вважаємо, це дозволить краще зрозуміти не тільки фундаментальні принципи символічного управління змінами, але й надасть інструментальний набір, що надасть змогу формувати живучі символи для сталих політичних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Безумовно, символічний менеджмент поряд із широким спектром можливостей має й певні технологічні обмеження. По-перше, треба брати до уваги, що нові символи, образи, уявлення можуть увійти в протиріччя з культурними традиціями даної спільноти (загальнонаціональної або локальної) і з усталеними в даному соціально-культурному середовищі стереотипами. Характер змін в суспільстві не довільний: він заданий традицією зсередини. Як зазначає Ш. Айзенштадт, будь-яке суспільство «має реальні та символічні події минулого, порядок та образи якого виступають ядром колективної ідентичності..., визначенням міри й природи його соціальних та культурних змін. Традиція ... слугує визначником меж інновацій та головним критерієм їхньої законності. А також критерієм соціальної активності» [16, с. 51-52]. Схожу думку висловлює і дослідник С. Московічі: «Ідеї торжествують, стаючи віруваннями, зовсім не тому, що вони правильні чи значні. Це відбувається через те, що вони набувають вигляду традиції. Їм потрібно ... знайти відгук у пам'яті народу» [10, с. 155].

Згідно з парадоксальним твердженням П. Нора, «історична пам'ять – це завжди теперішнє» [21, с. 289]. Тому при ре-символізації політичної реальності доцільно «згадувати», перш за все, те, що співзвучне теперішньому часу з його порядком денним, що актуалізується ним. Селекція такого роду може проводитися у вигляді ідеалізації, упередження або викривлення минулого. Традиція в технологіях символізації – це не стільки згадування минулого спільноти, скільки процес ре-інтерпретації та реконструювання минулого, «уявне минуле». Як зазначає Дж. Гусфілд, «традиція – не є щось таке, яке деś там очікує, що лежить на чийось плечах. Вона, скоріше, обирається, твориться, моделюється відповідно до нинішніх потреб і прагнень даної історичної ситуації» [13, с. 350]. Звідси, зокрема, феномен «винайденої традиції», відзначений Е. Хобсбаумом [16, с. 9]. Вчений виділяє певні групи причин, з яких конструюються традиції: першу можна охарактеризувати як потребу в символах соціальної близькості, єдності, спільної ідентичності; другу – як необхідність символічної легітимації певних інститутів (нових чи трансформо-

ваних), авторитетів, статусів; третю – як формування символічного підґрунтя для новообраних цінностей, норм, правил гри.

Узагальнюючи, можна сказати, що фактично має місце множинність різних мінливих, однак для носіїв традиції варто звести їх до одного – найбільш привабливого варіанту «зразкового» минулого. В цьому варіанті «вроджені константні уявлення» не можуть не включати локалізацію джерел добра (образ «Ми») та зла («образ ворога»), й прочитання способу дії, за яким «добро перемагає зло» [7, с. 57]. Використовуючи ці архетипічні парадигми колективної свідомості, з'являється можливість політичної мобілізації мас суспільства, що трансформується. В цьому випадку «народна ідеологія» (за висловом Дж. Рюде [11]), зі всіма комплексами самопочуття мас (винятковості / утиску), що входять до неї, поєднується зі «штучною» міфологією, яка апелює до традицій, а конструюється для досягнення певних політичних цілей тими чи іншими владними групами.

Завдяки загальним віруванням, люди кожної епохи бувають оточені мережею традицій, думок та звичок, ярма яких вони не здатні позбавитись і які обумовлюють їх взаємну подібність. «Ці вірування керують людьми як і звичаї, що з них витікають, головуючи над всіма найдрібнішими актами нашого існування настільки, що навіть найнезалежний розум не може остаточно вивільнитися з-під їх влади» [4]. Думки, що не пов'язані з жодним загальним віруванням або почуттям, і, як наслідок, не мають міцності, знаходяться під впливом усіляких випадковостей, іншими словами, залежать від найменших змін середовища. Виникнувши під впливом навіювання і зарази, ці думки носять тимчасовий характер: вони народжуються та зникають, «іноді з тією ж швидкістю, що й піщані дюни, які наносяться вітром на березі моря» [4].

Зважаючи на дані зауваження, можна зробити висновок, що успішна інкорпорація символу реалізується у формі «народної ідеології» як органічного сплаву «вроджених уявлень» і трансформованих «привнесених ідей» [11]. Характерними особливостями такого роду поєднання є міфологічність та ірраціоналізм. В цьому випадку «міф являє собою найвищу цінність, він значно більш реальний, ніж повсякденна реальність; більш того, тільки міф і є єдиною справжньою реальністю» [12, с. 41]. Отже проблема вкорінення нової символічної матриці пов'язана зі складністю одночасно утримувати її міфічну та реалістичну сторони: або бракує містичного фундаменту (тобто втрачені уявлення про архетип), або не проявлена концепція (немає зв'язку із сучасністю), або вони не сходяться між собою. Тобто для виживання символу необхідна розважлива міфотворча діяльність у вигляді комплексної символічної політики.

Якщо перше технологічне обмеження символічного управління політичними трансформаціями подолане, ми стикаємось з другим важливим моментом, який можна охарактеризувати як проблему хиткого балансу форми і концепту нового міфу (ідеології). Іншими словами, інтенція символу (у концентрованому або розгорнутому вигляді міфу) виявляється або занадто затемненою, щоб здійснювати ефективний вплив (коли форма превалює над суттю), або занадто очевидною (в плані прозорості концепту), щоб їй повірили. Розмірковуючи над цією дихотомією, Р. Барт поставив такі запитання: «Якщо він [читач міфу – прим.] сприймає їх [міфи – прим.] цілком наївно, то який сенс його ними частувати? А якщо він читає їх свідомо, подібно до міфолога, то чого варті подані в них алібі?» [1, с. 72-130]. Розглянемо детальніше.

Можна сказати, що значення символу являє собою «певний турнікет, що безперервно обертається, чергування смислу означаючого та його форми, мови-об'єкта та метамови, чистого означування та чистої образності» [1, с. 72-130]. Через цю дуальність міф одночасно означає й сповіщає, навіює й приписує. «Міф нічого не приховує й нічого не афішує, він тільки деформує; міф не є ані брехнею, ані щирим зізнанням, він є викривленням». Міф сприймається суспільством безневин-

ним повідомленням не тому, що його інтенції ретельно приховані, а тому, що вони «натуралізуються». Мається на увазі, що міфу притаманна властивість скидатися не на продукт культури (тобто штучну реальність), а скоріше на «природне явище», тобто щось пов'язане із «читачами міфу» органічним, природним чином. В результаті така семіологічна система сприймається споживачем не як комплекс значень, а як система фактів: «там, де має місце лише еквівалентність, йому вбачається каузальна обумовленість; в його очах означаюче та означуване пов'язані природним співвідношенням». Але для символу (міфу) згубною є рефлексія, яка неминуче веде до його аналітичного руйнування. Тому як комунікативна система міф у бартовському розумінні можливий лише за відсутності суб'єкт-об'єктної структурованості. Міф, вживлений у тканину свідомості, - це форма непідтвердженого сприйняття «на віру»: тільки в такому випадку символічна матриця легко піддається реплікації та засвоєнню.

Третє технологічне обмеження символічного управління, яке ми виділяємо, пов'язане із феноменом «символічної інфляції». Описуючи дане явище, Н. Луман стверджував, що інфляція символічного капіталу настає тоді, коли комунікація перевитрачає потенціал довіри, тобто «передбачає більше довіри, ніж вона здатна викликати». В політиці це проявляється у «проголошенні нездійсненної політики», яка знецінює символічні продукти й веде до комунікативного хаосу [6, с. 225-226].

Згубним до символічних утворень виступає також і феномен, відзначений С. Московічі вслід за М. Вебером, як явище «рутинізації харизми» [9], під яким розуміється перехід від аномального суспільства до нормального, такого, що повернулось до повсякденних життєвих пріоритетів, тобто суспільства переважаючої раціональності. З цього приводу С. Московічі зазначає наступне: «По мірі віддалення від вихідної події індивіди прокидаються від цього всезагального сну й розривають емоційні зв'язки, що їх зачарували... Очевидно, що врешті-решт сила пересічного витискає магію виключного» [9, с. 307]. В цьому випадку формується ситуація, коли суспільство приходить до висновку, що здійснення колективної дії втратило свій сенс. Розглянемо цей випадок більш розгорнено.

Як вважає Е. Кассіер, «якщо людина більше не вірить в природну магію, то вона, без сумніву, сповідує певний сорт «магії соціальної» [2]. Філософ Й. Лукач зазначає, що «магія прагнула досягти раціональних цілей, впливаючи ірраціональними методами на ірраціональні сили» [5, с. 30]. Очевидно, це зауваження якнайбільш відповідає дійсності суспільств, що трансформуються. Явну подібність можна виявити при зіставленні онтологічної сутності ідеології трансформацій із визначенням основної функції магії, яка за Б. Малиновським, полягає в тому, щоб «ритуалізувати людський оптимізм, посилити його віру в перемогу надії над страхом» [8, с. 113].

Е. Кассіер підкреслював, що в політичних міфах магічне слово витісняє семантичне, з'являються нові слова, старі отримують новий смисл. «Лиш тільки який-небудь догмат ствердився в душі натовпу, він негайно стає натхненником всіх її закладів, її мистецтва та її поведінки», - так виражає погодження з цим твердженням Г. Лебон [4]. Чому це так? Бо головною особливістю магічних слів є не зміст, який за ними стоїть, а емоція. Слід також додати, що магія слова залежить і від ситуації, від сполучення слів і справ. Політичний маг повинен тонко відчувати й пророкувати резонанс між словами, а також розуміти, який контекст буде розкритий в конкретній ситуації. Тільки за таких умов можна домогтися від маси синхронності, породити колективність з відособлених індивідів, подолати особистісну раціональність та спрямувати потік колективного несвідомого у потрібне русло. Далі магічне слово повинно отримувати змістовне продовження й роз'яснення в міфоруітальних сценаріях: адже символізація реальності є неповною, коли змістовна спрямованість слова не доповнена дією (ритуалом).

Таким чином, за наявності концентрованих колективних зусиль суспільства, що намагається подолати світоглядну кризу, виробництво магічних символів (знаків,

слів, ритуалів тощо) повинно обов'язково відбуватися. Також треба розуміти, що в цій ситуації ведеться війна і з вторгненням чужорідних смислів. Якщо одні символи стають слабкими може відбуватись їх елімінація з боку інших символів, які виявляються більш привабливими, значними, престижними для людей. В результаті діючі символічні комплекси зазнають ерозії та втрачають реальну здатність до символістичного супротиву.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, проживання символу виникає лише тоді, коли зміст тексту резонує із міфічною картиною світу, що склалася у споживача міфу. Шифрування символу повинне передбачати фіксацію паралелей із абсолютними (вкоріненими) міфами. Міф (символічний код) працює, коли суспільство володіє «ключем» до нього. У якості цього ключа виступають саме архетипи колективного несвідомого та традиція. Непрофесійно сконструйований міф може заволокти масу й водити її, але тільки доти, доки архетипічна ситуація не викриє протиріччя цього міфу досвіду пращурів, культурній парадигмі, що існує в суспільній свідомості мимовільно.

Для масової свідомості важливо запропонувати відчутне спрощення меседжу – зведене до символізації більше-менш громіздких умовиводів або непроявлених відчуттів. В іншому випадку масова свідомість не зможе закріпити ту чи іншу позицію по відношенню до реальності (включаючи міф, прийнятий як реальність).

Також слід брати до уваги, що зовнішнє маскування не завжди здатне приховати непривабливих рис дійсності, оскільки суспільство (тобто сприймаюча аудиторія) достатньо добре інформоване про стан справ і часто налаштоване критично до сприйняття образів, що нав'язуються політичною елітою. Найчастіше використання технологій управління символами без дотримання умови модернізаційних зрушень не досягає значних результатів.

Перспективи подальших розвідок порушеного питання знаходяться у площині пошуку відповідей на наступні питання: які особливості обмежень символізації в суспільствах, що демократизуються? як забезпечити пролонговану символічну дефляцію? яким чином зробити символічний перехід більш м'яким та безболісним?

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Барт Р. Миф сегодня [Текст] / Р. Барт Избранные работы: Семиотика. Поэтика. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. – С. 72-130.
2. Кассирер Э. Техника современных политических мифов [Текст] / Э. Кассирер // Вестник МГУ. – М., 1990. – Сер. 7 (Философия). – №2. – С. 58-69.
3. Лассвелл Г. Язык власти [Текст] / Г. Лассвелл // Политическая лингвистика. – Екатеринбург, 2006. – Вып. 20. – С. 264-279.
4. Лебон Г. Границы изменчивости мнений и верований толпы [Текст] / Г. Лебон / Психология народов и масс. – СПб.: Макет, 1995. – 311 с.
5. Лукач Й. Пути богов [Текст] / Й. Лукач. – М.: Политиздат, 1984. – 248 с.
6. Луман Н. Введение в системную теорию [Текст] / Н. Луман. – М., 2007. – 360 с.
7. Лурье С. К вопросу об изучении имперских доминант [Текст] / С. Лурье // На перепутьях истории и культуры. Труды СПб. филиала института социологии РАН. – СПб., 1995. – С. 57-377.
8. Малиновский Б. Магия, наука и религия [Текст] / Б. Малиновский // Этнографическое обозрение. – 1993. – № 6. – С. 103-114.
9. Московичи С. Машина, творящая богов [Текст] / С. Московичи. – М.: Центр психологии и психотерапии, 1998. – 560 с.
10. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс [Текст] / С. Московичи. – М.: Центр психологии и психотерапии, 1996. – 478 с.
11. Рюде Дж. Народные низы в истории, 1730-1848 [Текст] / Дж. Рюде. – М.: Прогресс, 1984. – 320 с.
12. Топорков А. Л. Миф: традиция и психология восприятия [Текст] / А. Л. Топорков // Мифы и мифология в современной России: под ред. К. Аймермахера, Ф. Бомсдорфа, Г. Бородюгова. – М.: АИРО-XX, 2000. – С. 39-64.
13. Шацкий Е. Утопия и традиция [Текст] / Е. Шацкий. – М., 1990. – С. 350.
14. Blumer H. Sociological Implications of the Thought of George Herbert Mead [Text] / H.

Blumer // *Symbolic Interactionism. Perspective and Method.* – Berkeley: University of California Press, 1969. – P. 101-116.

15. Eisenstadt S. N. *Symbolic Structures and Social Dynamics. With Special Reference to Studies of Modernization* [Text] / S. N. Eisenstadt // Rossi I. (ed.) *Structural Sociology.* – New York: Columbia University Press, 1982. – P. 165-166.

16. Eisenstadt S. N. *Tradition, Change and Modernity* [Text] / S. N. Eisenstadt. – New York, 1973. – P. 9-52.

17. Elias N. *The Symbol Theory* [Text] / N. Elias. – L.: Sage, 1991.

18. Giddings F. H. *Inductive Sociology* [Text] / F. H. Giddings. – New York: Macmillan Company, 1901.

19. Mach Z. *Symbols, Conflict, and Identity: Essays in Political Anthropology* [Text] / Z. Mach. – Albany: State University of New York Press, 1993.

20. Merriam Ch. E. *New Aspects of Politics* [Text] / Ch. E. Merriam. – Chicago: University of Chicago Press, 1925. – 253 p.

21. Nora P. *Between Memory and History: Les Lieux de Memoire* [Text] / P. Nora // *History and Memory in African-American Culture*: Ed. G. Farbe, R. O'Meally. – N. Y., Oxford, 1994.

22. Parsons T. *The Social System* [Text] / T. Parsons. – New York: The Free Press, 1951.

23. Rasmussen D. M. *Symbol and Interpretation* [Text] / D. M. Rasmussen. – The Hague: Martinus Nijhoff, 1974.

24. Schutz A. *Symbol, Reality, and Society* [Text] / A. Schutz // *Collected Papers. Vol. I. The Problem of Social Reality.* – Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1962.

REFERENCES:

1. Bart P. Mif segodnja / Izbrannye raboty: Semiotika. Pojetika. – M.: Izdatel'skaja gruppа «Progress», «Univers», 1994. – S. 72-130.

2. Kassirer Je. Tehnika sovremennyh politicheskikh mifov // *Vestnik MGU.* – M., 1990. – Ser. 7 (Filosofija). – №2. – S. 58-69.

3. Lassvell G. Jazyk vlasti // *Politicheskaja lingvistika.* – Ekaterinburg, 2006. – Vyp. 20. – S. 264-279.

4. Lebon G. Granicy izmenchivosti mnenij i verovanij tolpy / *Psihologija narodov i mass.* – Spb.: Maket, 1995. – 311 s.

5. Lukach J. Puti bogov. – M.: Politizdat, 1984. – 248 s.

6. Luman N. Vvedenie v sistemnuju teoriju. – M., 2007. – 360 s.

7. Lur'e S. K voprosu ob izuchenii imperskih dominant // *Na pereput'jah istorii i kul'tury.* Trudy SPb. filiala instituta sociologii RAN. – SPb., 1995. – S. 57-377.

8. Malinovskij B. Magija, nauka i religija // *Jetnograficheskoe obozrenie.* – 1993. – № 6. – S. 103-114.

9. Moskovichi S. Mashina, tvorjashhaja bogov. – M.: Centr psihologii i psihoterapii, 1998. – 560 s.

10. Moskovichi S. Vek tolpy. Istoricheskij traktat po psihologii mass. – M., 1996. Rjude Dzh. Narodnye nazy v istorii, 1730-1848. – M.: Progress, 1984. – 320 s.

11. Toporkov A. L. Mif: tradicija i psihologija vosprijatija [Tekst] / A. L. Toporkov // *Mify i mifologija v sovremennoj Rossii: pod red. K. Ajmermahera, F. Bomsdorfa, G. Bordjugova.* – M., 2000.

12. Shackij E. Utopija i tradicija. – M., 1990.

13. Blumer H. *Sociological Implications of the Thought of George Herbert Mead* // *Symbolic Interactionism. Perspective and Method.* – Berkeley: University of California Press, 1969.

14. Eisenstadt S. N. *Symbolic Structures and Social Dynamics. With Special Reference to Studies of Modernization* // Rossi I. (ed.) *Structural Sociology.* – New York: Columbia University Press, 1982. – P. 165-166.

15. Eisenstadt S. N. *Tradition, Change and Modernity.* – New York, 1973. – P. 9-52.

16. Elias N. *The Symbol Theory.* – L.: Sage, 1991.

17. Giddings F. H. *Inductive Sociology.* – New York: Macmillan Company, 1901.

18. Mach Z. *Symbols, Conflict, and Identity: Essays in Political Anthropology.* – Albany: State University of New York Press, 1993.

19. Merriam Ch. E. *New Aspects of Politics.* – Chicago: University of Chicago Press, 1925. – 253 p.

20. Nora P. *Between Memory and History: Les Lieux de Memoire* // *History and Memory in African-American Culture*: Ed. G. Farbe, R. O'Meally. – N. Y., Oxford, 1994.

21. Parsons T. The Social System. – New York: The Free Press, 1951. – P. 412
22. Rasmussen D. M. Symbol and Interpretation. – The Hague: Martinus Nijhoff, 1974.
23. Schutz A. Symbol, Reality, and Society // Collected Papers. Vol. I. The Problem of Social Reality. – Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1962.

Славина О. В., аспірант кафедри політології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (Дніпропетровськ, Україна), E-mail: visnukDNU@i.ua

Технологические пределы в управлении процессами политических трансформаций: символический аспект

Аннотация. В статье рассматривается вопрос факторов и условий социально-культурной среды, которые выступают своего рода лимитами символического вмешательства в управление процессами политических изменений с помощью мифологических матриц и символических конструкторов. Автор определяет существование таких ограничений на всех этапах символотворения: на стадии имплантации символического новообразования, в фазе оперирования и использования нового символа и на этапе закрепления символического кода в массовом сознании. Наряду с указанием каждого ограничения приводится перечень мер по его преодолению.

Ключевые слова: архетип, манипулирование, политические трансформации, символ, символическое управление, социальные технологии, традиция.

Slavina O., postgraduate student of the Department of politology Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (Dnepropetrovsk, Ukraine), E-mail: visnukDNU@i.ua

Technological limitations in managing political transformations: symbolic aspect

Abstract. The paper examines the factors and conditions of social and cultural environment that act as a kind of limits of symbolic interference in the process of political changes management with mythological matrices and symbolic constructs as its instruments. The author defines the existence of such restrictions at all stages of symbol-building: stage of implantation the new symbolic construction, phase of operation and use of the new symbol, stage of fixing the symbolic code into mass consciousness. In addition to specifying these restrictions, it is provided some actions to combat each limitation.

Key words: archetype, manipulation, political transformation, symbol, symbolic management, social technology, tradition.

УДК 32.323:378.1

Угрин Л. Я.

кандидат політичних наук, доцент,

докторант кафедри теорії та історії політичної науки

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна), E-mail: uhryn_l@ukr.net

ІДЕНТИЧНІСТЬ І КОНСОЛІДАЦІЯ ТРАНЗИТНИХ СУСПІЛЬСТВ

Анотація. Проаналізовано взаємозв'язок трансформації й конструювання ідентичності в транзитних суспільствах з процесами консолідації політичного режиму. Обґрунтовано взаємозалежність процесів консолідації нового режиму і становлення національно-державної ідентичності. Стверджується, що в умовах розмитості, амбівалентності політичних, соціальних та національно-етнічних ідентичностей перехідних суспільств, наднаціональні (цивілізаційні) ідентичності, зумовлені інтеграційними спрямуваннями, сприяють формуванню нової самототожності спільноти на макрорівні. З'ясовано особливості формування макрорівневої ідентичності в умовах значного впливу регіональних ідентичностей та регіональної розрізненості України.

Ключові слова: ідентичність, консолідація, демократизація, транзит, трансформація, інституціоналізація

Суспільства, що перебувають в процесі переходу від одного типу політичного режиму до іншого, постають перед проблемою подолання непевності результатів трансформації інституційної й ціннісної систем і консолідації політичного ре-